

“TƏHSİL” NƏŞRİYYATINDA “UŞAQ ƏDƏBİYYATI REDAKSİYASI”NIN YARANMASI VƏ HƏYATA KEÇİRDİYİ İLK NƏŞRLƏR

Leyla Abasova

*Bakı Dövlət Universiteti,
Tarix üzrə fəlsəfə doktoru
Sg.leyla@gmail.com*

***Xülasə:** Məqalədə “Təhsil” nəşriyyatında “Uşaq ədəbiyyatı redaksiyası”nın yaranma tarixi araşdırılmış, maraqlı faktlar üzə çıxarılmışdır. Məlumdur ki, “Təhsil” nəşriyyatı əsasən dərslərin, dərslər vəsaitlərinin çapı üzrə ixtisaslaşmış nəşriyyatdır. Lakin bununla belə 2008-ci ildən “Uşaq ədəbiyyatı redaksiyası” yaranandan bəri öz kitab repertuarında müxtəlif növlü və tipli uşaq kitablarının çapına mühüm yer ayırmışdır.*

Nəşriyyatın direktoru Bəhrüz Axundov tərəfindən yaradılan bu şöbəyə rəhbər elə onun təklifi ilə tanınmış uşaq yazarı Sevinc Nuruqızı təyin olunmuşdur. Bugünkü günə kimi, də Sevinc Nuruqızı bu redaksiyada rəhbər kimi çalışmaqdadır. Məqalədə tədqiqatçı müəyyən edir ki, “Uşaq ədəbiyyatı redaksiyası”nda çap edilən uşaq kitablarının əksəriyyəti Sevinc Nuruqızının müəllifi olduğu əsərlərdir. Bir çox nəşrlərin ideya rəhbəri, tərtibatçısı və hətta dilimizə çevirənidir.

Tədqiqatçı məqalədə redaksiyanın çapdan buraxdığı ilk nəşrləri tədqiqata cəlb edir, onların mövzusu, əhəmiyyəti, tərbiyəvi xüsusiyyətləri ilə bərabər, quruluş təhlili, tərtibat xüsusiyyətləri, tərcümə keyfiyyətləri və hətta redaktə məsələləri haqqında ətraflı məlumat verir.

Tədqiqatçı nəticədə müəyyən edir ki, “Uşaq ədəbiyyatı redaksiyası”nın uğurlu fəaliyyəti onun rəhbərinin uşaq yazıçısı olması ilə bağlıdır.

***Açar sözlər:** uşaq kitabları, redaktə, Azərbaycan, tərcümə, nəşr, “Təhsil” nəşriyyatı, “Aspoliqraf” nəşriyyatı, Sevinc Nuruqızı, yazıçı, mövzu, əsər, kitab, tərtibat*

Giriş. Azərbaycanın tanınmış uşaq yazıçısı, tərcüməçi, publisist İmanova Sevinc Nuru qızı (Sevinc Nuruqızı) 22 avqust 1964-cü ildə Bakıda qulluqçu ailəsində doğulmuşdur. 1971-1981-ci illərdə Ağdam rayonunun Şelli-Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdır. 1981-1986-cı illərdə M.F.Axundov adına Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutunu fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Əmək fəaliyyətinə (1986-1991) Ağdam rayonunun Şelli-Qaradağlı kənd orta məktəbində rus dili və ədəbiyyatı müəllimi kimi başlamışdır. 1999-cu ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, 2001-ci ildən isə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü seçilmişdir. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin “Mədəniyyət” qəzetində baş redaktorun müavini (2003-2006), “Minamedia” nəşriyyat evində “Cırdan” və “Ümid” uşaq jurnallarının yaradıcı heyətinin direktoru (2006-2007), İctimai Radionun efirində həftənin altı günü canlı yayımlanan “Çoxbilmiş” və “Nağil saati” verilişlərinin redaktoru və aparıcısı

(2006-2007), F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının təsis etdiyi "Göy Qurşağı" uşaq jurnalının redaktoru olmuşdur (2015-2021).

Sevinc Nuruqızı "Təhsil" və "Aspoliqraf" nəşriyyatlarında böyük redaktor və "Uşaq ədəbiyyatı şöbəsi"nin müdiri kimi fəaliyyət göstərir.

Araşdırmalar nəticəsində məlum olur ki, "Təhsil" nəşriyyatının direktoru Bəhrüz Axundov xeyli müddət nəşriyyata uşaqlar üçün gözəl əsərlər yazan uşaq yazıçısı axtarışında olur. Bu haqda "Günəş" jurnalının redaktoru Vasif Quliyevlə məsləhətləşir. Vasif Quliyev Sevinc Nuruqızının yaradıcılığı ilə tanış olduğundan və onun həm də bu sahədə redaktor kimi ixtisaslaşmasında Bəhrüz Axundova bəhs edir və təbii ki, onu məsləhət bilir.

2003-cü ildə Bəhrüz Axundov Sevinc Nuruqızını "Təhsil" nəşriyyatına dəvət edir. Fikrini bildirərək qeyd edir ki, "Təhsil" nəşriyyatında o, "Uşaq ədəbiyyatı" şöbəsi açmaq və məhz Vasif Quliyevin məsləhətinə əsasən Sevinc xanım ilə əməkdaşlıq etmək istəyir. 2003-cü ildə isə S.Nuruqızı üç yerdə çalışmış: həm "Mədəniyyət" qəzetində, həm "Cırdan", həm də "Ümid" uşaq jurnallarının idarə heyətinin direktoru vəzifəsində. Bu sahədə müəyyən boşluqlar olduğu üçün onlar belə qərara gəlirlər ki, bir qədər uşaq əsərləri yazılsın və bundan sonra layihə həyata keçirilsin. Bu görüşdə olan söhbətin üzərindən nə az, nə də çox 3 il keçir. 2006-cı ildə Sevinc Nuruqızı İctimai radioda "Çoxbilmiş" uşaq verilişinin aparıcısı və redaktoru kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır. Bir gün verilişin mövzusunun nəşriyyat işi bağlı qoyur. Sevinc xanım düşünür ki, məhz bu mövzu ilə əlaqədar verilişə Bəhrüz Axundovu çağırırsa, daha əhəmiyyətli olar. Bəhrüz Axundov verilişin qonağı olur və verilişdə gözəl söhbət alınır. Bəhrüz Axundov bu görüşdən sonra yenidən Sevinc xanımdan nəşriyyata gəlməsini, uşaq ədəbiyyatının nəşri işində "Təhsil" nəşriyyatına kömək etməsini xahiş edir.

2007-ci ildə Sevinc xanım İctimai Radio Yayımaları Şirkətində "Çoxbilmiş" uşaq verilişini bağlayır və 2007-ci ilin mart ayından "Təhsil" nəşriyyatına gəlir və "Ədəbiyyat" şöbəsində redaktor kimi işləməyə başlayır. Çünki o vaxt "Təhsil" nəşriyyatında hələ "Uşaq ədəbiyyatı şöbəsi" açılmamışdı. Sevinc Nuruqızının nəşriyyata gəldiyi gündən ilk işi 2-ci sinif üçün nəzərdə tutulmuş "Texnologiya" və "Musiqi" dərslərinin redaktəsi olur.

Bəhrüz Axundovun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 2008-ci ildə "Təhsil" nəşriyyatında "Uşaq ədəbiyyatı" şöbəsi yaradılır. Şöbə yarandığı gündən gözəl poliqaflıq tərtibatda və maraqlı mövzularda uşaq kitablarının nəşrini planlaşdırır.

Məsələnin qoyuluşu və həlli. Beləliklə, "Təhsil" nəşriyyatında 2008-ci ildə Sevinc Nuruqızının müəllifi olduğu bir neçə maraqlı uşaq kitabı işıq üzü görür: "Muradın yuxusu" (redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfər), "Bozqulaq və fəsillər" (redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfər), "Qəribə kəndin nağılı" (redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfər), "Pal-tar dolabında gizlənqaç" (redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfər).

Yuxarıda qeyd edilən bu 4 nəşr komplektləşdirilmiş şəkildə çap olunmuşdur ki, dünya uşaq ədəbiyyatının nəşri işində ilk dəfə Azərbaycanda "Təhsil" nəşriyyatında həyata keçirilmişdir. Bu komplektləşdirmədə hər bir kitabın iki

əlavəsi olmuşdur. Məsələn, 1) hekayə, 2) hekayədəki qəhrəmanlar haqqında ensiklopedik məlumat və 3) həmin mətnə uyğun rəngləmə daxil edilmişdir. 3 kitab birgə qablaşdırılmış və hər qablaşdırmada uşaqlara əyləncə üçün mövzulara uyğun üz maskaları əlavə olunmuşdur. Biz bunu eyni hekayənin açıqlanması, incələnməsi kimi ilk sırasına daxil olmuş bir nəşriyyat təcrübəsi kimi yüksək qiymətləndiririk. Amma çox təəssüf ki, uşaq kitabxanalarında bu nəşrlərin hər biri ayrı-ayrı şöbələrə səpələnmişdir. Bəlkə də bu üçlü komplektlər yenilik olduğu üçün kitabxanalarda ənənəvi qaydada fonda daxil edilmişdir. Güman ki, gələcəkdə bu problemlər də öz həllini lazımı qaydada tapacaq. İndi isə bu nəşrlərin mövzusu, tərtibatı və redaktə xüsusiyyətlərindən bəhs etmək yerinə düşər:

S.Nuruqızının müəllifi olduğu "Muradın yuxusu" 2008-ci ildə 60x84 formatında, 8 səhifə həcmində çap edilmişdir. Nəşrin redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfərdir. Kitabda mövzu olduqca maraqlı, əsasən də tərbiyəvi xarakter daşıyır. Nəzm formasında Muradın uşaq dünyasını qələmə alan S.Nuruqızı onun çox iştahalı olmasından söhbət açır. Əsəri oxuduqca məlum olur ki, çox yemək yediyinə görə Muradın çəkisi çoxdur, bu da onun hərəkətsiz olmasına səbəb olmuşdur. Bu səbəbdən ailədə hamı onu tənbeh edir.

Evdə hər kəs, hər yetən,

Danlayırdı üzünü.

Deyirdi: – Gör nə boyda,

Şişırtmisen özünü.

Əlinə hər düşəni,

Tez ağzına qoyursan,

Nə bir "bəsdir", – deyirsən,

Nə də ki, bir doyursan.

O qədər danladı ki,

Axırda küsdü Murad.

Yazıçı mövzuya uyğun olaraq yeri düşdükcə Azərbaycanın milli xörəklərinin ətrini, dadını, ləzzətli olmasını gözəl təsvirlərlə verir. Burada dolmaların – kələm, yarpaq və badımcan dolmasının, plovların – cücəplov, qovurma-plov, lobyalıaş, döşəməplovların, xəmir xörəklərinin – düşbərənin, qutabın, xəngəlin, quymağın, xəşilin, əriştənin, kababların – tikə, lülə, xankabab, qabırğa, balıqkabab, ciyərkababın, milli mətbəximizin digər təamlarının – bozbaşın, firminin, fisincanın, hədiyyin, lavaşın, yuxanın adlarının çəkilməsi, bütün ləzzəti ilə təsvir edilməsi müəllifin yazıçı istedadından xəbər verir. Bütün bu dadlı təamların təsviri Muradın yuxusunda baş verir:

Xörəklər yuxusuna,

Axışdılar növbənöv.

Toyuqlar qıpqırmızı,

Balıqlar bütöv-bütöv.

Hərə gəlib irəli,

Təriflədi özünü.

Lakin əsərin sonunda Murad nənəsinin sözüne qulaq asan və hər gözüne deyəni yeməyən bir uşaq olur. Müəllif sonda Muradı bu cür təsvir etməklə təribə nümayiş etdirir və əsasən demək istəyir ki, böyüklərin sözüne qulaq asmaq, onları dinləmək lazımdır.

Yaman hönkürdü Murad,
Səsə gəldi nənəsi.
Dedi: – Çox yemək olmaz,
Nənənin bir dənəsi.
Yedikcə kökəlibsən,
Güclə gəlir nəfəsin.
Hoppanmağa-düşməyə,
Qalmayıbdır həvəsin.
Baxdı Murad o gündən
Nənəsinin sözüne.
Daha Murad yemədi
Hər deyəni gözüne.

Müəllif bununla həm uşağı Azərbaycan mətbəxinin ləzzətli müxtəlifliyi ilə tanış edir, həm də çox yeməyin zərərli nəticələrini göz önünə gətirir. Qeyd edək ki, kitabın tərtibatı çox gözəldir. Burada rəssam işi haqqında ayrıca danışmaq olar. Kitabın üz qabığında başını yastığa qoymuş, kök, şirin-şirin yatan oğlanın – Muradın şəkli təsvir olunmuşdur. Arxa fonda gecə qaranlığı, sayrışan ulduzlar var. Murad bir əlini başının arxasına qoymuş, bir əlini isə sinəsinə sıxıb. Burada uşağın şirin yuxusunun rəssam qələmi ilə yüksək səviyyədə canlandırılması əsərin mövzusunun tam açmağa əyani vasitədir.

Rəssam kitabın hər səhifəsinə düşən əsərin mətnlərinə uyğun olaraq rəngli boyalarla şəkillər çəkmişdir. Bu da təbii ki, uşaqlar tərəfindən mövzunun həm daha yaxşı qavranılmasına, həm də rəngarənglik, çəkicilik baxımından gözəgəlimli olmasına, maraq yaradan bir məna kəsb etməsinə səbəb olmuşdur.

“Bozqulaq və fəsillər” (60x84 formatında, 16 səhifə həcmində) adı altında komplektləşmiş nəşrlərə daxil olan növbəti kitablardan biridir. Nəşrin (Azərbaycan dilində çap olunmuş) redaktoru Gülnar Mehdiyeva, rəssamı Gündüz Ağayevdir. Həm də onu da qeyd edək ki, “Bozqulaq və fəsillər” eyni tərtibatla 2 dildə – Azərbaycan (2008-ci ildə), rus (2009) dilində çap edilmişdir.

Əsəri Azərbaycan dilindən rus dilinə çevirən Elşad Əzizovadır. Nəşrin rəssamı Gündüz Ağayev, kompüter tərtibatçısı Təhmasib Mehdiyevdir.

Burada müəllif fəsillərin təsvirini Bozqulaq – balaca dovşanın sərgüzəştləri əsasında uşaqlara təqdim edir.

Bu kitaba daxil olan ilk hekayə “Bahar gəldi” (səhifə 1-də) adlanır. Hekayədən məlum olur ki, Bozqulaq balaca dovşanın adıdır. Hekayədə baş qəhrəman Bozqulaqdır. Yazıçı hekayədə baharın gəlişini rəngarəng çalarlarla təsvir etmiş və uşaqlarda təbiətə bir məhəbbət yaratmağı bacarmışdır.

Kitabın maraqlı strukturu var. Belə ki, kitabda təqdim edilən hər hekayədən sonra mövzuya uyğun şeir və tapmacalar daxil edilmişdir. Məsələn “Bahar gəldi” hekayəsindən sonra “Bahar” (səhifə 2-də) şeiri daxil edilmişdir:

Bahar
Bahar gəldi, çəməndə,
Ətir saçdı çiçəklər.
Oyandılar ayılar,
Kirpilər, köstəbəklər.
Qaranquşlar qayıtdı,
Eyvandakı yuvaya.
Bahar gəlib, Novruzunu,
Gətirdi el-obaya.
Göründü göy qurşağı,
Otlar qalxdı bir qarış.
Yamyaşıl don geyindi
Dərə, təpə, düz, yoxuş (səh.2).

Növbəti hekayə “Bozqulaq və almalar” (səhifə 5-də) adlanır. Bu hekayədə isə Bozqulağın yay fəslindəki sərgüzəştləri, təbiətlə təması canlı şəkildə təsvir olunmuşdur. Burada yazıçı kiçikyaşlı oxucuları yay fəslilə tanış edir. Yay fəslində hava necə olur? Təbiət nə cür dəyişir? – yazıçı mətnə bu sualların cavabını verir: çayda çimmək, günəşdə yanmaq, balıq tutmaq, kəpənəklərin uçuşu və s. gözəl təsvir edilir. Bu hekayədən sonra (səhifə 6) isə “Yay” adlı şeir daxil edilmişdir.

Yay
Günəş qızmar şar kimi
Səməmdən asıldı.
Hamı qaçıb istidən,
Kölgəliyə qısıldı.
Hərərətli qoynuna
Yenə aldı bizi yay.
Dedi: – Qonaq gəlmişəm,
Qalacağam düz üç ay (səh.6).

“Bozqulaq uçmaq istəyir” (səhifə 9-da) adlı hekayənin isə payız fəslinə aid olduğunu müşahidə edirik. Bozqulaq obrazı vasitəsilə yazıçı kiçikyaşlı oxucuları payız fəslilə tanış edir. Yazıçı payızda təbiətdə baş verən dəyişikliklər, ağacların yarpaqlarının saralıb tökülməsi, küləyin əsməsi, yağışın yağması, quşların isti ölkələrə uçub getməsi haqqında ətraflı məlumat verir.

Bu mətnədən sonra da (səh.10) payız fəslinə aid kiçikxəcmli şeir tərtibata daxil edilmişdir.

Payız
Payız gəldi, yarpaqlar
Oldu qızılı, sarı.
Dərildi bağçaların,
Bağların dadlı barı.

Havaları soyudur
Sərin payız nəfəsi.
Köç edən durnaların
Uzaqdan gəlir səsi (səh.10).

“Bozqulaq “dost” düzəldir” adlı növbəti sonuncu hekayə isə qış fəslinə aiddir. Qış fəslində Bozqulaq tərəfindən edilən müşahidələr isə kiçikyaşlı oxuculara qış fəslinin gözəlliklərindən bəhs edir. Heyvanların – köstəbəklərin, ayların qış yuxusuna getməsi, qarın yağması, uşaqların qartopu oynaması, qar adamı düzəltməsi, bir sözlə, qışın bütün gözəllikləri sadə cümlələrlə qələmə alınmışdır. Burada da hekayədən sonra (14-ci səhifədə) “Qış” adlı şeir təqdim edilmişdir.

Qış
Qondu qar dənələri,
Kirpiyimə, qaşım.
İsti əlcək geyindim,
Papaq qoydum başıma.
Qaçıb odun gətirdim,
Nənəm qoydu sobaya.
Kömək etdim həvəslə,
Qar kürüyən babaya (səh.14).

Onu da qeyd edək ki, kitabda hər fəsil haqqında tapmacalar da yer almışdır. Məlumdur ki, folklor materialları uşaq kitablarının 40%-ni təşkil edir. Yeni yaradılan uşaq əsərlərinin çoxu da folklor üslubunda işlənir və kitab halına salınır və ya kitablarda işlənən mətnlərə müvafiq olaraq əlavə edilir. Uşaq ədəbiyyatı sayılan folklor materialları üç növə ayrılır ki, bunlar kiçik (xırda) növ, lirik növ və epik növ. Kiçik növə – tapmaca, yanılmac, el oyunları, lətifə, atalar sözləri və məsəllər daxildir.

Sevinc Nuruqızının müəllifi olduğu “Bozqulaq və fəsillər” əsərində də mətnin müvafiq yerlərində şeirlərdən sonra tapmacaların verilməsi əsərin keyfiyyətini artıran faktorlardan biridir. Məlumdur ki, tapmacalarda hər hansı bir əşyanın və ya hadisənin müəyyən əlamət və xüsusiyyəti dolayısi ilə açılmaqla əsas unvanı gizli saxlanılır. Kiçik yaşlı oxucular onu təsəvvüründə canlandırır və “gizli”nin nə olduğunu tapmağa çalışır.

Qeyd edək ki, tapmacalar nəzm və ya nəsrə yazıla bilər. Sevinc Nuruqızı əsərin strukturuna uyğun olaraq mövzulara uyğun təqdim etdiyi şeirlərdən: “Bahar” (səh.2), “Yay” (səh.6), “Payız” (səh.10), “Qış” (səh.14) sonra təqdim etdiyi tapmacalar: “Yaz” (səh.3), “Yay” (səh.7), “Payız” (səh.11), “Qış” (səh.15) yazısının yüksək yaradıcılıq qabiliyyətindən xəbər verir. Məsələn,

Saxtasıyla
Öyünər.
Çox zaman ağ
Geyinər.
Ələyər ağ
Qarını.

Verər yazın
Barını. (Qış)

Yuxarıda təqdim etdiyimiz tapmacaya diqqət edək: Burada yazıçı kiçik yaşlı oxucuya qışla bağlı 4 əlamət təqdim edir – şaxtanın, hər tərəfin ağappaq olması, qarın olması, qış fəslinin bitməsi ilə baharın gəlişi. Görün əlamətlərin çoxluğu da kiçik oxucu üçün əlverişli şərait yaradır ki, o tapmacanın cavabını tez tapsın. Burada hər əlamətdən sonra məntiqi əlaqələrin pozulmaması, ardıcıl şəkildə ard-arda sətirlərdə nəzmlə verilməsi yazıçının səriştə və bacarığını ortaya qoyan faktlardan biridir. Tapmacaların köməyi ilə uşaqlara müəyyən əşya və hadisə haqqında mühakimə yürütmək vərdişi, əlamət və keyfiyyətlərə uyğun nəticə çıxarmaq bacarığı öyrədilir. Ümumiyyətlə, tapmacalar kiçik yaşlı oxucuların düşüncələrini möhkəmləndirmək üçün olduqca faydalı vasitələrdən biridir ki, bunu da Sevinc Nuruqızı uşaq əsərlərində yeri düşdükcə istifadə etməyi vacib bilir. Bunu da biz nümunələr əsasında izah etməyə çalışdıq.

Kitabda rəssam işi çox yüksək səviyyədə işlənmişdir. Kitabın üz qabığında balaca dovşanın yay fəslində, kitabın arxa tərəfində isə qış fəslində təsvir olunması kitabın mövzusunə tam uyğundur.

Kitabda bütöv qoşa səhifələr üzərində iri həcmdə fəsillərə uyğun təsvirlər verilmişdir. Bu səhifələrdə də şeirlər yerləşdirilmişdir. Çünki şeirlərin həcmi kiçik olduğu üçün arxa fonda təbiət üzərindən fəsillərin təsviri daha aydın görünür.

Həmçinin, hekayələrə uyğun da maraqlı anları təsvir edən şəkillərin rəssam tərəfindən rəngarəng işlənməsi həm kitabı cəlbedici edir, həm də mövzuların daha aydın başa düşülməsinə yardımçı olur. Məsələn, səhifə 4-də Bozqulağın alma ağacı ilə toquşan anda yetişmiş almaların onun başına tökülməsi, Bozqulağın anasının ona payızın gəlişi ilə bağlı (səhifə 8-də) söhbət etməsi və s. şəkillər balaca oxucularda böyük maraq yaradır.

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, “Bozqulaq və fəsillər” əsəri orta ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinifləri üçün “Azərbaycan dili” dərslərinə 9 dərsi əhatə edəcək şəkildə daxil edilmiş və uşaqlar tərəfindən çox sevilmişdir.

Həmçinin nəzərinizə çatdıraq ki, “Bozqulaq və fəsillər” kitabı Ales Karl-yukeviç tərəfindən Azərbaycan dilindən Belarus dilinə tərcümə edilmişdir. Bu uğurlu tərcümədən sonra Belarussiyada 2014-cü ildə “Zvyazda” nəşriyyatı tərəfindən çap olunaraq kiçik yaşlı balaca oxuculara töhvə edilmişdir. Bu nəşrin rəssamı Raqned Malaxoyskidir.

Komplektləşdirməyə daxil olan növbəti nəşr “Qəribə kəndin nağılı” (60x84 formatında, 16 səhifə həcmində) adlanır. Nəşrin redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfərdir. 2008-ci ildə “Təhsil” nəşriyyatında çap edilən bu nəşrdə mövzu ev heyvanlarına həsr olunmuşdur. Yazıçı əvvəlcə hadisələri elə məcraya aparır ki, guya ey heyvanları insanlardan uzaq, sahiblərindən kənardə yaşamağa qərar verirlər. Qəribə kəndin əhvalatı da buradan başlayır. Onlar sahiblərindən üz döndərir, gedib özlərinə yeni kənd salırlar. Lakin onlar bu kənddə tək yaşamağı bacarmırlar. Çünki bu kənddə hər şey tərsinədir. Evlərin bacaları içəri açılır, eyvanları başaşağıdır və s. Əsərin sonunda yazıçı tək ya-

Havaları soyudur
Sərin payız nəfəsi.
Köç edən durnaların

Uzaqdan gəlir səsi (səh.10).

“Bozqulaq “dost” düzəldir” adlı növbəti sonuncu hekayə isə qış fəslinə aiddir. Qış fəslində Bozqulaq tərəfindən edilən müşahidələr isə kiçikyaşlı oxuculara qış fəslinin gözəlliklərindən bəhs edir. Heyvanların – köstəbəklərin, ayıların qış yuxusuna getməsi, qarın yağması, uşaqların qartopu oynaması, qar adamı düzəltməsi, bir sözlə, qışın bütün gözəllikləri sadə cümlələrlə qələmə alınmışdır. Burada da hekayədən sonra (14-ci səhifədə) “Qış” adlı şeir təqdim edilmişdir.

Qış

Qondu qar dənələri,

Kirpiyimə, qaşıma.

İsti əlcək geyindim,

Papaq qoydum başıma.

Qaçıb odun gətirdim,

Nənəm qoydu sobaya.

Kömək etdim həvəslə,

Qar kürüyən babaya (səh.14).

Onu da qeyd edək ki, kitabda hər fəsil haqqında tapmacalar da yer almışdır.

Məlumdur ki, folklor materialları uşaq kitablarının 40%-ni təşkil edir.

Yeni yaradılan uşaq əsərlərinin çoxu da folklor üslubunda işlənir və kitab halına salınır və ya kitablarda işlənən mətnlərə müvafiq olaraq əlavə edilir. Uşaq ədəbiyyatı sayılan folklor materialları üç növə ayrılır ki, bunlar kiçik (xırda) növ, lirik növ və epik növ. Kiçik növə – tapmaca, yanılmac, el oyunları, lətifə, atalar sözləri və məsəllər daxildir.

Sevinc Nuruqızının müəllifi olduğu “Bozqulaq və fəsillər” əsərində də mətnin müvafiq yerlərində şeirlərdən sonra tapmacaların verilməsi əsərin keyfiyyətini artıran faktorlardan biridir. Məlumdur ki, tapmacalarda hər hansı bir əşyanın və ya hadisənin müəyyən əlamət və xüsusiyyəti dolayısı ilə açılmaqla əsas unvanı gizli saxlanılır. Kiçik yaşlı oxucular onu təsəvvüründə canlandırır və “gizli”nin nə olduğunu tapmağa çalışır.

Qeyd edək ki, tapmacalar nəzm və ya nəsrə yazıla bilər. Sevinc Nuruqızı əsərin strukturuna uyğun olaraq mövzulara uyğun təqdim etdiyi şeirlərdən: “Bahar” (səh.2), “Yay” (səh.6), “Payız” (səh.10), “Qış” (səh.14) sonra təqdim etdiyi tapmacalar: “Yaz” (səh.3), “Yay” (səh.7), “Payız” (səh.11), “Qış” (səh.15) yazıçının yüksək yaradıcılıq qabiliyyətindən xəbər verir. Məsələn,

Şaxtasıyla

Öyünər.

Çox zaman ağ

Geyinər.

Ələyər ağ

Qarını.

Verər yazın

Barını. (Qış)

Yuxarıda təqdim etdiyimiz tapmacaya diqqət edək: Burada yazıçı kiçik yaşlı oxucuya qışla bağlı 4 əlamət təqdim edir – şaxtanın, hər tərəfin ağappaq olması, qarın olması, qış fəslinin bitməsi ilə baharın gəlişi. Görün əlamətlərin çoxluğu da kiçik oxucu üçün əlverişli şərait yaradır ki, o tapmacanın cavabını tez tapsın. Burada hər əlamətdən sonra məntiqi əlaqələrin pozulmaması, ardıcıl şəkildə ard-arda sətirlərdə nəzmlə verilməsi yazıçının səriştə və bacarığını ortaya qoyan faktlardan biridir. Tapmacaların köməyi ilə uşaqlara müəyyən əşya və hadisə haqqında mühakimə yürütmək vərdişi, əlamət və keyfiyyətlərə uyğun nəticə çıxarmaq bacarığı öyrədilir. Ümumiyyətlə, tapmacalar kiçik yaşlı oxucuların düşüncələrini möhkəmləndirmək üçün olduqca faydalı vasitələrdən biridir ki, bunu da Sevinc Nuruqızı uşaq əsərlərində yeri düşdükcə istifadə etməyi vacib bilir. Bunu da biz nümunələr əsasında izah etməyə çalışdıq.

Kitabda rəssam işi çox yüksək səviyyədə işlənmişdir. Kitabın üz qabığında balaca dovşanın yay fəslində, kitabın arxa tərəfində isə qış fəslində təsvir olunması kitabın mövzusunə tam uyğundur.

Kitabda bütöv qoşa səhifələr üzərində iri həcmdə fəsillərə uyğun təsvirlər verilmişdir. Bu səhifələrdə də şeirlər yerləşdirilmişdir. Çünki şeirlərin həcmi kiçik olduğu üçün arxa fonda təbiət üzərindən fəsillərin təsviri daha aydın görünür.

Həmçinin, hekayələrə uyğun da maraqlı anları təsvir edən şəkillərin rəssam tərəfindən rəngarəng işlənməsi həm kitabı cəlbedici edir, həm də mövzuların daha aydın başa düşülməsinə yardımçı olur. Məsələn, səhifə 4-də Bozqulağın alma ağacı ilə toqquşan anda yetişmiş almaların onun başına tökülməsi, Bozqulağın anasının ona payızın gəlişi ilə bağlı (səhifə 8-də) söhbət etməsi və s. şəkillər balaca oxucularda böyük maraq yaradır.

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, “Bozqulaq və fəsillər” əsəri orta ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinifləri üçün “Azərbaycan dili” dərsləyinə 9 dərsi əhatə edəcək şəkildə daxil edilmiş və uşaqlar tərəfindən çox sevilmişdir.

Həmçinin nəzərinizə çatdıraq ki, “Bozqulaq və fəsillər” kitabı Ales Karl-yukeviç tərəfindən Azərbaycan dilindən Belarus dilinə tərcümə edilmişdir. Bu uğurlu tərcümədən sonra Belarusiyada 2014-cü ildə “Zvyazda” nəşriyyatı tərəfindən çap olunaraq kiçik yaşlı balaca oxuculara töhvə edilmişdir. Bu nəşrin rəssamı Raqned Malaxoyskidir.

Komplektləşdirməyə daxil olan növbəti nəşr “Qəribə kəndin nağılı” (60x84 formatında, 16 səhifə həcmində) adlanır. Nəşrin redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfərdir. 2008-ci ildə “Təhsil” nəşriyyatında çap edilən bu nəşrdə mövzu ev heyvanlarına həsr olunmuşdur. Yazıçı əvvəlcə hadisələri elə məcraya aparır ki, guya ey heyvanları insanlardan uzaq, sahiblərlərdən kənardə yaşamağa qərar verirlər. Qəribə kəndin əhvalatı da buradan başlayır. Onlar sahiblərlərdən üz döndərir, gedib özlərinə yeni kənd salırlar. Lakin onlar bu kənddə tək yaşamağı bacarmırlar. Çünki bu kənddə hər şey tərsinədir. Evlərin bacaları içəri açılır, eyvanları başıaşağıdır və s. Əsərin sonunda yazıçı tək ya-

şamağın acısını əməlli-başlı dadan heyvanları yenidən sahiblərinin yanına qaytarır və balaca oxuculara çatdırmaq istəyir ki, ev heyvanlarına qulluq edən, onlara qayğı göstərən sahibləridir və onlar bir-birlərindən kənar qalsalar yaşaya bilməzlər. Axı, ev heyvanlarının da sahiblərinə xidməti var. Qoyunun yunu, inəyin, keçinin südü və s. insanlar üçün olduqca vacibdir. Yazıçı bu məsələləri kiçikyaşlı uşaqlara çatdırmaq istəyir. Əsərin mövzusu olduqca maraqlı və əhəmiyyətlidir. Burada həm də məqsəd ev heyvanlarının hər yaş mərhələsində adlarının öyrədilməsidir. Məsələn, inəyin balası – dana, düyə, inək, öküz, keçinin balası – oğlaq, çəpiş və s.

Kitabın poliqrafik tərtibatı qənaətbəxşdir. Burada da hər səhifədə yerləşən mətnlərə uyğun rəsmlər təqdim olunur. Məsələn, birinci səhifədə inəklərin, ikinci, üçüncü səhifələrdə eşşəklərin, dördüncü səhifədə bütün heyvanların birlikdə rəngli boyalarla maraqlı təsvir edilməsi mövzunun tam açılmasına xidmət edir.

Komplektləşdirməyə daxil olan sonuncu nəşr isə “Paltar dolabında gizlənqaç” adlanır. Bu əsər 2008-ci ildə 12 səhifə həcmində 60x84 formatında çap edilmişdir. Nəşrin redaktoru Gülər Mehdiyeva, rəssamı Nailə Cəfərdir. Əsərdə baş verən əhvalat böyük bir şəhərin adı mənzillərindən birindəki olduqca sadə bir paltar dolabında baş verir. Üçotaqlı mənzilin üçgözlü paltar dolabında çaxnaşma başlayır. Yazıçı burada paltar dolabında olan geyimləri danışır və hadisələr getdikcə maraqlı xarakter alır. Sən demə, paltar dolabında hamını narahət edən, səs-küy salan corablar imiş. Bir gecənin içində baş verən rəflərdəki paltarların söhbəti əsasında yazıçı itmiş, tay dəyişik düşmüş əşyaları tapır, onları cütləşdirir, bununla da balaca oxucuda səliqə-səhmanı aşılamaş olur. Həm də paltarları fəsillərə görə qruplaşdırır, hansı geyimin hansı fəslə aid olması onların söhbətindən bəlli olur. Əsər bu cür sona yetir:

“Səhərə yaxın dolabda tam sakitlik idi. Hər kəs öz yerində mışıl-mışıl yatmışdı. Hamının da üzündə xoşbəxt təbəssüm var idi... Bircə məktəbli geyimi həyəcanlı idi. Axı o, səhər tezdən məktəbdə olmalı idi”.

Kitabın üz qabığında və hər səhifəsində yerləşən mətnlərə uyğun geyimlərin təsviri mövzunun daha aydın qavranılması üçün şərait yaradır. Rəssam bu geyimlərin hər birinə göz, qaş, ağız, dodaq, burun əlavə etmiş, onların canlı olduğunu aşılamağa çalışmışdır. Uşaqlar üçün təbii ki, bu olduqca maraqlı doğuran bir haldır. Müxtəlif rənglərdən istifadə edən rəssam həm də əsərə əlavə bir əl-əlvanlıq da qatmışdır.

Nəşrin redaktə problemləri

Bu komplektləşdirməyə daxil olan 4 nəşrin redaktoru Gülər Mehdiyevadır. Hər bir nəşrin dili sadə, mətnləri yığcamdır. Onu da qeyd edim ki, uşaq kitablarının redaktəsi və nəşrə hazırlanması məsələləri bədii ədəbiyyatın redaktəsi və təhlili ilə bəzi məqamlarda eynilik təşkil edir. Lakin burada əsasən redaktör tərəfindən yaş qrupunun, dil və təsvir məsələlərinin uşaq yaşına, onun qavrama imkanlarına və dərk etmə qabiliyyətinə uyğunluğuna xüsusi diqqət yetirilməsidir.

Bu komplektləşdirməyə daxil olan “Muradın yuxusu” kitabında bəzi məqamların redaktə məsələlərini təhlilə cəlb edək:

Cücəplov qoşunu,
Çəkib dedi: – İrəli.
Bir bax, Muradcıqaz, bax,
Qəşəngik, ağappağıq.
Bircə qaşığı ye bizdən,
Ətirliyi, çim yağığı (səh.4).

Yuxarıda nümunə gətirdiyimiz şeirə diqqət yetirək: Görün, sadə sətirlər necə nizama düzülür. Hər şeydən əvvəl qeyd edim ki, məktəb yaş çatmamış və ya aşağı sınıflarda oxuyan məktəblilər üçün əsər yazarkən və ya redaktə edərkən mühitə orijinal nəzərlə baxmağı bacarmaq ən vacib məsələlərdən biridir. Uşaq ədəbiyyatının mühüm səciyyəvi əlamətlərindən biri kimi bədii obrazların əyaniliyi, canlılığı düzgün verilməlidir.

Çəkməsin yaxasını,
O yan, bu yana hərə.
– Yox, xəngəl yeyəcəkdir,
Sonra silib ağzını,
Bir “sağ ol”, – deyəcəkdir.
– Ehey, çəkilin görüm,
Gör necə atmışam yağ,
Mən bilirəm Muradın,
Könlü istəyir quymaq (səh.5).

Yuxarıda təqdim etdiyimiz nümunəyə baxaq. Tədqiqatımızda müəyyən edirik ki, uşaqlar üçün yazılmış bu əsərin təhkiyəsi onun mahiyyətinə nüfuz etmiş və burada bir lirizm, ahəngdarlıq, axıcılıq var. Burada əsəri təqdim edən yazarın əlyazması üzərində redaktör əməyinin əsas göstəricisi hadisə və surətlərin təsvirində dinamizmin qoruyub saxlanmasıdır. Həmçinin əyləncəlilik, cazibədarlıq və hətta sadə dil başlıca keyfiyyət kimi əsas götürülmüşdür.

İkinci nəşrə – “Bozqulaq və fəsillər”ə nəzər salaq. Burada ilk təqdim edilən “Bahar gəldi” mətni belə başlayır:

Biri var idi, biri yox idi. Bir bala dovşan var idi. Adı da Bozqulaq idi. Günlərin bir günü bala dovşan gözlərini açanda ilk eşitdiyi qaranquşların səsi oldu. Burnunu qarışdırdı:

– Quşlara bax. Səs salırlar. Qoymurlar yatım. Amma mən yatmaq istəyirəm...

Cümlələrə diqqət edək. Mətnin başlanmasına. Burada bir nağıl üsulundan istifadə edilmiş ilk cümlə: Biri var idi, biri yox idi. Məlumdur ki, bütün nağıllar belə başlayır. Artıq bu cümlədən bəlli olur ki, burada maraqlı nədənsə danışılacaq. Artıq uşaqlarda maraqlı yaradıldı. Sonra davam edək, ikinci cümləyə baxaq: Bir bala dovşan var idi. Çox sadə, kiçik və aydın bir cümlə. Artıq dovşandan söhbət gedəcəyi bəlli oldu. Kiçikyaşlı oxucular bildilər ki, əsərdə qəhrəman dovşandır, demək dovşandan danışılacaq. Artıq diqqət mətnə doğru yönəldilmişdir. Sonra ard-arda gələn cümlələr sadəliyi və məzmunu tam açması ilə ardıcıl şəkildə növbəleşir. Abzaslar arasındakı əlaqə gözlənilmiş, fikirlər

isə tamamlanaraq ardıcıl verilmişdir. Bilirik ki, bacarıqlı yazıçının əlində nağıl janrı uşaq qəlbinə, fikrinə təsir göstərmək, onu öz ardınca aparmaq üçün gərəkli ədəbi vasitədir. Bunu da Sevinc Nuruqızı yaradıcılığında müşahidə etmək mümkündür. Bu bir həqiqətdir ki, kiçikyaşlı uşaqlar nağıllar dünyasının cazibəsindən ayrılı bilmir. Heyvanlar aləmi, təbiət hadisələri və s. onlar üçün olduqca maraqlıdır. Təbii ki, nağıl yazan yazıçıların əsərlərində cazibədar görünən hadisələr balacaları yalnız əyləndirmək məqsədli deyil, oxuduqlarının, gördüklərinin və eşitdiklərinin mahiyyətini dərinləndirən anlamağa kömək edən vasitələr kimi düşünülür. Burada da Sevinc Nuruqızının dovşana verdiyi Bozqulaq adı və onun sərgüzəştləri ilə çatdırmaq istədiyi əsas məsələ uşaqları fəsilərlə tanış etməkdir. Hansı fəsildə təbiət necə olur? Sualının cavabını tapmağa, düşünməyə şərait yaradaraq, yazıçı mövzuya tam aydınlıq gətirir.

Məsələn:

Ağac güldü:

– Mən sağlamam. Yarpaqlarım da xəstələnəməyib. Ay səni, Bozqulaq. Bu boyda dovşansan, başa düşürsən ki, payız gəlib.

– Payız gəlib?!

– Hə, payızda ağacların yarpağı saralıb tökülür, havalar soyuyur, külək əsir, yağış yağır. Quşlar uçub isti ölkələrə gedir.

Diqqət edək, əsərin bu yerində artıq payızın təsviri verildi. Yazıçı əsas mahiyyəti ortaya qoya bildi. Cümlələrin həcmnin kiçik olması isə yoruculuq yaratmır. Əksinə, mətnə marağı artırır. Bütün bunları düşünərək, nizama düzən isə redaktordur. Uşaq əsərlərinin redaktoru incə ruhlu olmalıdır. Cümlələri onların başa düşə biləcəyi dildə redaktə etməli, irihəcmli olanları qısaltmalı, sadələşdirməlidir. Uşaqlar üçün yazılmış əsərlərdə konkretlik, hadisələrin uzun-uzadı təsviri, uşaq psixologiyası və hafizəsi üçün zəruri olan anilik və gözəllik, bədii detalların yaxınlığı, hadisədən-hadisəyə keçidin sürəti kimi bədii-estetik amillərin pozulması yolverilməzdir. Uşaq kitablarında əsas meyarlardan biri təbiəti uşaqlara sevdirmək, izah etmək həvəsi və bacarığıdır.

İndi isə “Qəribə kəndin nağılı” kitabından bir hissəni təhlilə cəlb edək:

– Sahibimiz bizi çox işlədir. Belə olmaz axı. Bütün günü yük daşı, arabaya qoşul... Ev yox, eşik yox. Bir pəyədə on beş-iyirmi kişinin içində yaşamaqdan bezmişəm. İstəyirəm öz evim olsun. Gözəl xanımımın südünün qaymağı da özümün olsun, qatığının ayrıma da...

Təqdim edilən nəşrdə redaktor tərəfindən nəzərdən yayınan məqamlar olduğunu da müşahidə edirik. Burada isə bəzi nöqsanlı cəhətləri qeyd etmək olar ki, bəzi bölgələrdə istifadə edilən, lakin ümumişlək olmayan sözlər işlədilmişdir ki, onların izahını vermək olardı. Məsələn, redaktor pəyə, ayğır, düyü, madyan, örüş, əncər, təkə, dıbrı, qoduq, hürgüc, dayça sözlərinin izahını verməli idi. Çünki şəhər mühitində böyüyən uşaqlar bu sözlərin mənasını anlamaya bilirlər. Bütövlükdə isə mətn sadə cümlələrlə redaktə edilərək oxuculara təqdim edilmişdir.

Bu qəribə kənddə belə hadisələr çox olurdu. Hələ ova çıxanda tərsinə qoyulmuş qapıdan yumalanmış ayını, tərs navalçanın gubbultusundan qulaqları batan tülkünü, üzü küləyə qoyulmuş bacanın tüstüsündən boğulan porsuğu demirəm.

Çətin idi. Qəribə kəndin sakinlərinə illərlə birgə yaşadıkları insandan ayrı düşmək çox çətin idi. Bu çətinliyi nəinki böyük, hətta kiçiklər də hiss etmişdilər.

“Paltar dolabında gizlənqaç” əsərinin redaktə problemlərindən danışarkən qeyd edək ki, burada da çox sadə cümlələrdən istifadə olunmuş, cümlə quruluşunda səhvlərə yol verilməmişdir. Fikrimizi nümunələr əsasında izah etməyə çalışaq:

Deyin görüm, nə edirdiniz orada?!

– Gizlənqaç oynayırdıq...

Rəflərdəki bütün paltarlar siyirməyə sarı boylandılar. Hamı gecəyarı baş verən yüngül narahatlığın səbəbini anlamağa başlamışdı. Amma hələ də sual verirdilər:

– Nə edirdiniz?

– Gizlənqaç oynayırdıq.

– Yuxarı rəfdəki şalvarlar gültüzdülər:

– İşə bir bax. Kef ələyirlər. Gecəyarı gizlənqaç oyanyırlar. Uşaq ki, uşaq...

Qalın cins parçadan tikilmiş dar şalvar zarafatla soruşdu:

– Barı gizlənənləri tapmısınızmi?

Baş barmaq yerində findıq boyda deşiyi olan sarı corab tayı şikayətləndi:

– Yox! Mənim qardaşım dedi ki, gedirəm köynəklərin rəfində gizlənməyə. Dedim, getmə. Ora uzaqdır, həm də hündür. Sürüşüb yıxılırsan. Sözüümə baxmadı. İndi yodur, tapa bilmirik.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz nümunəyə nəzər salanda görürük ki, mətn redaktor tərəfindən aydın şəkildə işlənmişdir. Əsər demək olar ki, bütövlükdə dialoq şəklində qurulmuşdur. Məlumdur ki, dialoq – bədii əsərdə iki və ya daha artıq adamın öz aralarında danışmasıdır. Uşaq əsərlərində gəlinciklər, oyuncaqlar, cansız əşyalar və s. dialoqu surət və xarakterlərin yaradılması üçün işlənən əsas bədii vasitələrdən biridir. Uşaq əsərləri çox vaxt dialoqlar üzərində qurulur. Uşaq əsərlərində təqdim edilən dialoq mətnləri (roman, dram, povest, poema, şeir və s.) digər əsərlərdə verilən dialoq mətnlərindən özünəməxsus cəhətləri ilə fərqlənir. Burada yığcamlıq, dərin mənə və konkretlik daha xarakterikdir. Uşaq kitablarında təqdim edilən dialoq mətnləri bir neçə obrazın nitqini ifadə edir və mətnə kompozisiyaya, problemə, süjet xəttinə, onların zənginləşməsinə xidmət edir. Beləliklə də deyə bilərik ki, uşaq kitablarında dialoq mətnləri obrazların səviyyəsinə, süjet xəttinin mahiyyətinə, kompozisiyanın daha əsaslı çatdırılmasına müsbət təsir göstərir.

Ümumiyyətlə, uşaq kitablarında redaktə işi yalnız mövzuya, formaya və ya bədii səviyyəyə görə aparılmır, son məqsəd həmin informasiyanı kiçikyaşlı oxucuya ən uyğun formada çatdırmaqdır. Bəli, əsər məzmununa, forma

və üslubuna görə dəyərləndirilir, oxucusuna görə işlənir. Yəni, burada redaktə işinin əsası qarşı tərəfdə dayanan kiçikyaşlı oxucu faktorudur. Bir sözlə, redaktor mətni sevilməyə halə gətirməyi bacarmalıdır. Bu isə iş prosesində redaktorla müəllifin fikir birliyi nəticəsində yaranır.

Uşaq əsərlərinin redaktəsi zaman əvvəlcə redaktor tərəfindən əsər oxunur, ilk növbədə onun uşaqlara verəcəyi bəhrə, əsərin tərbiyəvi əhəmiyyəti dəyərləndirilir.

Əgər uşaq əsərlərinin redaktoru başladığı işdə yaxşı nəticəyə nail olmaq istəyirsə, öz işinə əsasən çox zərif hisslərlə yanaşmalıdır. Çünki uşaq əsərləri çox həssas ədəbi məhsuldur. Burada milli dəyərlər mütləq qorunmalıdır. Sevinc Nuruqızının təqdimatında istər özünün yazdığı əsərlər, istər tərcümə etdiyi, sadələşdirdiyi, istərsə də çapa imzaladığı digər müəlliflərin yazıları olsun – hər birində millilik prinsiplərini əsas götürür və demək olar ki, diqqətdən kənarda qoymur.

Bəli, uşaqlar üçün yazılmış əsərlərin redaktə təcrübəsi göstərir ki, müəllif mətni ilə redaktor mətni arasında çox fərq olur. Əsərin uğur qazanmasında müəlliflə yanaşı, redaktor fəaliyyətinin də danılmaz olduğunu xüsusi qeyd edə bilərik.

Nəticə. “Təhsil” nəşriyyatının “Uşaq ədəbiyyatı şöbəsi”nin təqdimatında çap edilmiş uşaq əsərlərində korrektə işi demək olar ki, çox diqqətlə aparılır. Ümumiyyətlə, görülən işin keyfiyyətinə xələl yetirmədən korrektənin surətini artırmaq üçün tipik səhvlərin və onların meydana çıxarılmasına şərait yaradan məqamları bilmək lazımdır. Bütövlükdə korrektə prosesində, mətn üzərində iş aparılarkən 2 cür səhv aşkar edilir: 1) yaradıcılıq prosesində yol verilən səhvlər; 2) texniki və texnoloji səriştəsizlikdən irəli gələn səhvlər.

Burada çap edilən – komplektləşdirməyə daxil olan 4 əsərin hər birini ayrı-ayrılıqda təhlilə cəlb etdik. Komplektlərin hər birinə daxil olan 3 kitabın (toplam 12) heç birində demək olar ki, korrektə səhvinə rast gəlmək mümkün deyil. Çox təəssüf ki, bu nəşrlərin buraxılış məlumatlarında korrektə işlərinin kim tərəfindən həyata keçirilməsi haqqında məlumat verilmir. Amma nəşriyyatla əlaqə saxlayıb, korrektorun adını öyrənə bildik. Kitabların korrektoru Ülkər Şahmuradovadır.

Bütövlükdə nəşrlər olduqca əhəmiyyətli və tərbiyəvi xarakter daşıyır. Bu cür nəşrlərin çapının həyata keçirilməsi kiçikyaşlı oxucular üçün olduqca vacibdir.

Məlumdur ki, müasir dövrdə elm və texnikanın inkişafı, sosial-ictimai mühitin yeniləşməsi uşaq ədəbiyyatına tələbatı artırmaqla yanaşı, onun qarşısında yeni vəzifələr qoyur. Bu vəzifələrin müəyyənəndirilməsi nəşriyyat-redaksiya fəaliyyəti və yaradıcılıq prosesi üçün çox vacibdir.

Hər şeydən əvvəl nəşriyyat əgər uşaq kitablarının nəşrini həyata keçirirsə (istər profil üzrə, istərsə də universal olaraq və s.) orada uşaq ədəbiyyatı şöbəsi mütləq şəkildə olmalıdır. Uşaq ədəbiyyatı şöbəsinə mütləq şəkildə uşaq yazarları, psixoloqlar cəlb edilməlidir. “Təhsil” nəşriyyatının uşaq ədəbiyyatı sahəsində qazandığı bütün uğurları onunla bağlıdır ki, “Uşaq ədəbiyyatı şöbəsi”nin müdiri uşaq yazarı Sevinc Nuruqızıdır. Təbii ki, bu seçim tanınmış nəşir Bəhrüz Axundovun düzgün strateji qərarının nəticəsidir.

Nəşriyyatda çap edilən kitablar Sevinc Nuruqızının nəzarəti altında işıq üzü görür. Əsərlə tanış olarkən onun əsərin nəşrə yararlı olub-olmaması haqqında rəy verməsi ilə qərar qəbul edilir. Uşaq yazıçısı olduğu üçün uşaqların dünyagörüşünə, həyat tərzinə, onların mənəvi-psixoloji inkişafına düzgün istiqamət verəcək kitabları çapa layiq görür.

Uşaq ədəbiyyatının inkişafı üçün təkcə yazıçılar deyil, nəşriyyatların da rolunun böyük olduğunu qeyd etməliyik. Çünki bu gün respublika nəşriyyatları (istər dövlət, istərsə də özəl) tərəfindən müxtəlif növlü və tipli kitabların nəşri həyata keçirilir. Təcrübəsiz nəşriyyatların bir-birinin ardınca tez-tələsik çap etdiyi uşaq nəşrlərində çox sayda çatışmazlıq və nöqsanlar var. Bunun üçün hər bir nəşriyyat öz ixtisas profilinə uyğun kitablar çap etməlidir. Hətta burada ən vacib məqam isə hər bir uşaq ədəbiyyatı çap edən nəşriyyatda mütləq şəkildə uşaq ədəbiyyatı şöbəsi yaradılmalı və bu şöbəyə uşaq ədəbiyyatı yazıçıları dəvət etməlidir. Uşaq ədəbiyyatı həssas ədəbi növ olduğu üçün onun nəşrinə məsul uşaq yazıçısı olmalıdır. Bu zaman nəşriyyat uğurlu nəşrlərin işıq üzü görməsinə imza ata bilər. Necə ki, biz bunu “Təhsil” və “Aspoliqraf” nəşriyyatında müşahidə edə bilirik.

Ədəbiyyat

1. Nuruqızı S. Muradın yuxusu. /redaktor Gülər Mehdiyeva; rəssamı Nailə Cəfər. – Bakı: “Təhsil”, 2008. – 8 s.
2. Nuruqızı S. Bozqulaq və fəsilələr. /redaktoru Gülər Mehdiyeva; rəssamı Gündüz Ağayev. – Bakı: “Təhsil”, 2008. – 16 s.
3. Nuruqızı S. Qəribə Kəndin nağılı. /redaktoru Gülər Mehdiyeva; rəssamı Nailə Cəfər. – Bakı: “Təhsil”, 2008. – 16 s.
4. Nuruqızı S. Paltar dolabında gizlənqaç. /redaktoru Gülər Mehdiyeva; rəssamı Nailə Cəfər. – Bakı: “Təhsil”, 2008. – 12 s.
5. Нуругызы С. Бозгулаг и времена года. /перевод Эльшады Азизовой; художник Гюндюз Агаев; дизайн Тахмасиб Мехтиева. – Баку: “Тəhsil”, 2009, 16 стр.
6. “Базгулаг і поры года” /перевод Алеся Карлюкевича; художник Рагнеда Малахойского) Беларусь. М.: Звезда, 2014.
7. Нуругызы С. Сказка о необычном селении. /перевод Эльшады Азизовой. – Баку: “Тəhsil”, 2009. – 16 с.

L.Abasova

Establishment and first publications of "Children's Literature Editorial Office" in "Tahsil" publishing house Summary

The article examines the history of the establishment of the "Children's Literature Editorial Office" in the "Tahsil" publishing house, and reveals interesting facts. It is known that "Tahsil" Publishing House is a publishing house specializing in the printing of textbooks and teaching aids. However, since its establishment in 2008, the Children's Literature Editorial Office has devoted a significant place to the publication of various types and types of children's books in its book repertoire.

Sevinj Nurugizi, a well-known children's writer, was appointed head of the department established by the director of the publishing house Bahruz Akhundov. To this day, Sevinj Nurugizi works as the head of this editorial office. In the article, the researcher determines that most of the children's books published in the "Children's Literature Editorial Office" are the works of Sevinj Nurugizi. He is the idea leader, compiler and even translator of many publications.

In the article, the researcher draws on the first publications of the editorial office, along with their subject matter, importance, educational features, structure analysis, design features, translation qualities and even editing issues.

As a result, the researcher determines that the success of the "Children's Literature Editorial Office" is due to the fact that its head is a children's writer.

Ключевые слова: детские книги, редактирование, Азербайджан, перевод, издание, издательство «Тахсил», издательство «Асполиграф», Севиндж Нуругызы, писатель, тема, произведение, книга, дизайн

Keywords: children's books, editing, Azerbaijan, translation, publication

Л.Абасова

Создание и первые публикации «Редакции Детской Литературы» в издательстве «Тахсил».

Резюме

В статье исследуется история создания «Редакции Детской Литературы» в издательстве «Тахсил», выявляются интересные факты. Известно, что издательство «Тахсил» – это издательство, специализирующееся на выпуске учебников и учебных пособий. Однако с момента основания в 2008 году «Редакция детской литературы» в своем книжном репертуаре уделяет значительное место изданию различных видов и типов детских книг. Известный детский писатель Севиндж Нуругызы назначен заведующим отделом, созданным директором издательства Бахруз Ахундов. По сей день Севиндж Нуругызы работает руководителем этой редакции. В статье исследователь определяет, что большинство детских книг, публикуемых в «Редакции Детской Литературы», – это произведения Севиндж Нуругызы. Он идейный руководитель, составитель и даже переводчик многих публикаций.

В статье исследователь опирается на первые публикации редакции, а также на их тематику, важность, образовательные особенности, структурный анализ, конструктивные особенности, качество перевода и даже вопросы редактирования. В результате исследователь определяет, что успех «Редакции детской литературы» связан с тем, что ее руководитель – детский писатель.

Ключевые слова: детские книги, редактирование, Азербайджан, перевод, издание

Rəyçi: p.ü.f.d.,dos. K.İ.Aslan